

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 10 (23)

Суми – 2018

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2018.i10.p61>

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ БУДІВЕЛЬ ПРОМИСЛОВОСТІ, ЯК ОБ'ЄКТІВ ОПОДАТКУВАННЯ ПОДАТКОМ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

*Пахомов Володимир Васильович,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

*Гордієнко Любов Володимирівна,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

Починаючи з 2015 року до об'єктів оподаткування податком на майно, в частині відмінної від земельної ділянки віднесено нежитлові приміщення. Стрімке розширення бази оподаткування та зміни щодо порядку оподаткування нежитлових приміщень призвели до низки невідповідностей, які призвели до великого обсягу оскаржень рішень контролюючих органів щодо нарахувань такого податку. В роботі проведено аналіз нормативно-правової бази, що регулює порядок отримання відомостей з реєстрів для нарахування податку на нерухоме майно, зазначеної її слабкі місця та наведено пропозиції щодо вдосконалення. Базою для висновків була існуюча протилежна судова практика. Місцеві ради визначають ставки оподаткування нежитлових приміщень відповідно до типів будівель. Норми Податкового кодексу України взагалі не містять чіткого типів нежитлових приміщень, що призвело до неоднозначності тлумачення об'єктів оподаткування. Неоднозначним є обмеження щодо звільнення від оподаткування будівель нерухомості, що знаходять у власності фізичних осіб. Податок на нерухоме майно має стимулюючу функцію, яка створює умови для розвитку виробництва. Наведена обмеження протирічить принципу рівності усіх платників перед законом та недопущення буд-яких проявів дискримінації – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від форм власності, що прямо встановлено п в. 4.1.2 ст. 4 Податкового кодексу України.

Джерелом інформації про об'єкти оподаткування за Податковим кодексом є інформація з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Тип об'єкту визначається в реєстрі та не підлягає зміні. Контролюючі органи здійснюють розширене трактування об'єктів оподаткування, що є перевищення повноважень. Форма рішення податку на нерухоме майно не містить основних показників необхідних для визначення об'єкта оподаткування. Наведені приклади ускладнюють процес нарахування та сплати податку. Зазначена робота пов'язана з завданням удосконалення норм діючого законодавства України, для приведення його у відповідність принципам верховенства права.

Ключові слова: податок на нерухоме майно, виробничі приміщення, цільове використання виробничих приміщень, реєстр нерухомого майна.

Gordienko L.V. Problems of legal regulation of accounting of industrial buildings as objects of taxation of real estate tax. Starting from 2015, the objects of taxation of property tax, in part of the land different from the land is classified non-residential premises. The rapid expansion of the tax base and changes in the procedure for taxation of non-residential premises led to a number of inconsistencies, which led to a large volume of appeals against decisions of controlling bodies regarding the charges for such a tax. The paper analyzes the regulatory and legal framework that regulates the procedure for obtaining information from the registers for the calculation of the property tax, its weaknesses and suggestions for improvement. The basis for the conclusions was the existing opposite jurisprudence. Local councils determine the rates of taxation of non-residential premises according to types of buildings. The norms of the Tax Code of Ukraine do not contain explicit types of non-residential premises in general, which has led to ambiguity in the interpretation of tax objects. There are ambiguous restrictions on the exemption from taxation of property buildings that are owned by individuals. Real estate tax has a stimulating function that creates conditions for the development of production. This restriction contradicts the principle of equality of all payers before the law and the prevention of any kind of manifestation of discrimination - ensuring the same approach to all taxpayers, regardless of the forms of ownership, which is directly established n. 4.1.2 Art. 4 of the Tax Code of Ukraine.

The source of information on objects of taxation under the Tax Code is information from the State Register of Real Property Rights to Real Estate. The object type is defined in the registry and is not subject to change. The controlling authorities carry out an expanded interpretation of the objects of taxation, which is the excess of powers. The form of the tax decision on immovable property does not contain the basic indicators necessary for the definition of the object of taxation. The examples presented complicate the process of accrual and tax payment. The said work is connected with the task of improving the norms of the current legislation of Ukraine, to bring it in line with the principles of the rule of law.

Key words: real estate tax, production premises, purposeful use of industrial premises, register of immovable property.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Дослідженнями з зазначеного питання займалися Нестеренко А.С., Карлін М.І., Крючкова Н. М.

Постановка проблеми: До початку 2015 року об'єктами оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, були виключно житлові приміщення. Законом України № 71-VIII було внесено зміни до Податкового кодексу України (надалі ПК), яким розширено об'єкти оподаткування наведеним податком за рахунок оподаткування нежитлових приміщень. Зазначені зміни було оприлюднено 28.12.2014, а закон набрав чинності починаючи з 01.01.2015 р. У складі такої нерухомості, пунктом «є» підпункту 266.2.2 пункту 266.2 статті 266 ПК України окремо виділено будівлі промисловості, які не є об'єктом оподаткування [5]. Цим же пунктом фактично визначено термін «будівлі промисловості», якими вважаються виробничі корпуси, цехи, складські приміщення промислових підприємств. Платниками наведеного податку є юридичні та фізичні особи, власники таких нежитлових приміщень. Однак, відсутність чітких критеріїв визначення зазначеного типу об'єктів оподаткування зумовлює складність визначення їх як об'єктів оподаткування.

Мета статті полягає у проведенні аналізу нормативно-правового регулювання порядку справляння податку на майно з будівель промисловості та визначення основних проблемних моментів, що зумовлені недосконалістю такого регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження: Податковим кодексом України передбачено, що податок на майно справляється, зокрема, з об'єктів нежитлової нерухомості. Ставки податку на майно Податковим кодексом України передбачені лише у максимальному розмірі, не вище 2 відсотків мінімальної заробітної плати станом на 01 січня відповідного поточного року. Встановлення безпосередніх ставок податку, віднесено до компетенції місцевих, селищних рад. Наведені вище ради, зобов'язані о 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та зборів або змін (плановий період). В силу вимог підпункту 14.1.129 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України у нежитловій нерухомості виділяють, зокрема будівлі офісні (будівлі фінансового обслуговування, адміністративно-побутові будівлі, будівлі для конторських та адміністративних цілей), будівлі

промислові та склади. Як свідчить аналіз практики встановлення ставок податків, місцеві органи влади визначають розмір ставки в залежності від типу відповідних нежитлових приміщень. Наприклад, рішенням Путивльської міської ради 29.01.2015 року відокремлено вісім типів нежитлових будівель: готелі, до яких входять ресторани та туристична інфраструктура; будівлі офісні, будівлі торговельні, гаражі, будівлі промисловості і склади, будівлі публічних виступів, господарські (присадибні) будівлі та інші. Як бачимо, типи розділені за сферами діяльності та їх роллю в суспільному житті. Ставки податку встановлені в максимальному розмірі для торговельних та готельних об'єктів 2 відсотки мінімальної заробітної плати за 1 кв. м. Для будівель промисловості та інших об'єктів вони встановлені на більш низькому рівні 0.5 та 0.1 відсотки відповідно. Починаючи з 2017 року, Рішенням Путивльської міської ради від 23.02.2017 року на будівлі промисловості та склади взагалі було встановлено ставку 0%. Разом з тим, п. є) п.п. 266.2.2 ст. 266 Податкового кодексу України, зазначає, що не є об'єктом оподаткування будівлі промисловості.

Отже, першою проблемою нормативно-правового регулювання справляння податку на майно з об'єктів нежитлової нерухомості, будівлі промисловості взагалі не оподатковуються, чи оподатковуються за ставками встановленими місцевими радами для відповідних типів. Таким чином, на сьогоднішній документи, що здійснюють регулювання податкового обліку об'єкта майнових податків містить неоднозначність, що ускладнює процес справляння відповідних податків.

Крім того, стаття 14 ПК не містить визначення терміну яким можливо чітко визначити та класифікувати такі об'єкти оподаткування як будівлі промисловості. Пунктом «є» підпункту 266.2.2 пункту 266.2 статті 266 ПК України, що містить перелік будівель, що не є об'єктом оподаткування, відносить до будівель промисловості виробничі корпуси, цехи, складські приміщення промислових підприємств.

Визначення типу будівель здійснюються Державним комітетом України по стандартизації, метрології та сертифікації, який наказом від 17 серпня 2000 року №507 затверджено і введено в дію Державний класифікатор будівель та споруд ДК 018-2000, який призначений для використання органами центральної та місцевої виконавчої та законодавчої влади, фінансовими службами, органами статистики та всіма суб'єктами господарювання (юридичними та фізичними особами) України [1]. Об'єктами класифікації в ДК 018-2000 є будівлі виробничого та невиробничого

призначення та інженерні споруди різного функціонального призначення. Відповідно до названого Державного класифікатора будівлі промисловості (криті будівлі промислового призначення, наприклад, фабрики, майстерні, бойні, пивоварні заводи, складальні підприємства тощо) віднесено до підрозділу «Будівлі нежитлові» (група 125 «Будівлі промислові та склади» клас 1251 «Будівлі промисловості»). Зазначеним документом пропонується визначення приналежності будівлі до того чи іншого класу проводити на підставі документів, що підтверджують право власності, з урахуванням класифікаційних ознак та функціонального призначення об'єкта нерухомості згідно з ДК 018-2000.

Трактування застосування пункту "є" підпункту 266.2.2 пункту 266.2 статті 266 Податкового кодексу України можливо розширено. Тобто, лише у разі дотримання двох обов'язкових умов, наявність будівель промисловості та їх перебування у власності промислових підприємств.

Так, використаний у положенні підпункту "є" підпункту 266.2.2. пункту 266.1 статті 266 Податкового кодексу України Податковому кодексі України термін "будівлі промисловості" має застосовуватися виключно відносно будівель промислових підприємств різних галузей.

Відтак, «будівля промисловості» що належить фізичній особі, не підпадає під дію пункту "є" підпункту 266.2.2 пункту 266.2 статті 266 Податкового кодексу України, оскільки даною нормою не охоплюється нерухомість, яка використовується фізичною особою у власній господарській діяльності.

Враховуючи відсутність чіткого визначення терміну «будівлі промисловості» постає друга проблема, чи є «будівлею промисловості» виробнича будівля, що належать промисловим підприємствам, тобто виключно юридичним особам.

Третя проблема, виникає з практичного аспекту використання приміщень як будівель промисловості не власниками, а орендарями. Реалії сьогодення зумовлюють можливість використання фізичними особами будівель промисловості у власному виробництві, в межах здійснення підприємницької діяльності, або передавати їх в оренду, зокрема юридичним особам. Але, не зважаючи на факт використання таких приміщень безпосередньо в виробництві, податкові органи подекуди заперечують можливість звільнення їх від оподаткування.

Вирішення поставлених питань на сьогодні покладено на судову гілку влади. Однак рішення виносяться як на користь платника податків, так і

на контролюючого органу. Так, Винницький апеляційний адміністративний суд в ухвалі від 14.12.2017р по справі зазначив, Податковий кодекс України не містить жодного розмежування щодо належності вказаного об'єкту фізичній особі чи промислового підприємству, оскільки визначальним критерієм для звільнення від сплати податку є саме цільове призначення об'єкту нерухомого майна. Запорізький окружний адміністративний суд у справі №807/982/17 від 18 грудня 2017 року зазначив, що конструкції норми ст. 266.2.2 ПК законодавцем використане слово "зокрема".

Слово "зокрема", відповідно до тлумачень, не має значення обов'язкової вичерпності переліку. Себто перелік може бути як вичерпний, так і частковий, тобто такий, що підлягає доповненню. Воно "уживається для підкреслення, виділення чого-небудь з-поміж однотипного". Якщо є потреба у передачі вичерпного переліку, використовуються інші слова. Приміром, у спірному контексті це могло б бути: "не є об'єктом оподаткування будівлі промисловості, "а саме", "тільки" виробничі корпуси, цехи, складські приміщення промислових підприємств.

Тобто, із наведеного чітко вбачається, законодавцем застосовано прислівник "зокрема", що сам по собі означає вирізнення чого-небудь з-поміж однотипного. Наведене, в свою чергу, свідчить про наявність нежитлової нерухомості будівель промисловості (які не можуть бути об'єктом оподаткування), які не обов'язково належать промисловим підприємствам (юридичним особам). Законодавець використовуючи термін "зокрема" зазначив його як синоніми "до прикладу", "у тому числі", "як от" тощо.

Таким чином суд резюмує, що відповідно до статті 266 пункту 266.2 підпункту 266.2.2 підпункту "є" Податкового кодексу України, не є об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки будівлі промисловості фізичних осіб.

Харківський апеляційний адміністративний суд в ухвалі від 04 грудня 2017 р. по справі № 820/3556/17 наголошував, що об'єктом оподаткування є об'єкт нерухомості, а не суб'єкт, як власник такої нерухомості. Тобто при визначенні бази оподаткування визначальними ознаками в даному випадку є саме ознаки нерухомості, а не ознаки її власника. Отже база оподаткування повинна визначатися без урахування організаційно-правової форми власника та виду здійснення підприємницької діяльності.

Верховний суд в постанові від 11 вересня 2018 року по справі а №819/1818/17 виніс рішення на

користь фізичної особи, де зазначив, що в підтвердження праві власності нерухоме майно є будівлями промисловості, а саме - виробничими корпусами, позивач надав договори купівлі-продажу нежитлових приміщень. Крім того, з залученої до справи інформації з державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно вбачається, що позивачу на праві власності належать виробничі корпуси. При цьому, суд зазначив, що відповідач не довів належними, достатніми та беззаперечними доказами протилежне, а саме - що об'єкти нерухомості, що належать на праві власності позивачу не відносяться до будівель промисловості, зокрема до виробничих корпусів.

Разом з тим, протилежної позиції дійшов Верховний суд в постанові від 02.10.2018р. по справі №823/1702/16 зазначив, що у застосування пункту "є" підпункту 266.2.2 пункту 266.2 статті 266 Податкового кодексу України можливе у разі дотримання двох обов'язкових умов, наявність будівель промисловості та їх перебування у власності промислових підприємств. Суд зазначив, що використаний у положенні підпункту "є" підпункту 266.2.2. пункту 266.1 статті 266 Податкового кодексу України Податковому кодексі України термін "будівлі промисловості" має застосовуватися виключно відносно будівель промислових підприємств різних галузей. Відтак, об'єкт нерухомості який на праві власності належить фізичній особі не підпадає під дію пункту "є" підпункту 266.2.2 пункту 266.2 статті 266 Податкового кодексу України, оскільки даною нормою не охоплюється нерухомість, яка використовується фізичною особою у власній господарській діяльності.

Більшість виробничих приміщень потрапили до власності, особливо фізичних осіб, в результаті проведення процесу приватизації державного майна. Так, з початку майно підприємств через процедуру приватизації потрапляло у власність акціонерних товариств. Пізніше, коли економічні реалії зумовлювали необхідність продажу такого майна, в результаті банкрута або реорганізації таких товариств, нерухоме майно, в тому числі виробниче, потрапляло до власності фізичних осіб без зміни його цільового призначення. Таким чином, знаходяться у власності фізичних осіб можуть знаходитись будівлі промисловості та склади, що не заборонено діючим законодавством.

На думку Крючкова Н. у податку на нерухоме майно вкладена стимулююча функція, яка створює умови для розвитку виробництва або його згорнення[3]. Вважаю, що віднесення до будівель промисловості тільки власність юридичних осіб, є дискримінацією фізичних осіб виробників товарів

щодо юридичних осіб. Крім того, такий висновок протирічить принципу рівності усіх платників перед законом та недопущення будь-яких проявів дискримінації – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від форм власності, що прямо встановлено п в. 4.1.2 ст. 4 Податкового кодексу України.

Крім того, встановлення типу будівель знаходиться поза межами повноважень податкового органу взагалі. Відповідно до п. 266.7.2 ст. 266 Податкового кодексу України, податковий орган самостійно визначає фізичним особам суми до сплати податку, шляхом надсилання податкових повідомлення-рішення та відповідних платіжних реквізитів. Інформацію щодо такого нарахування контролюючі органи отримують, відповідно до п. 266.7.4 ст. 266 Податкового кодексу України, від органів державної реєстрації прав на нерухоме майно, які зобов'язані щоквартально у 15-денний строк після закінчення податкового (звітного) кварталу подавати контролюючим органам відомості, необхідні для розрахунку податку, за місцем розташування такого об'єкта нерухомого майна станом на перше число відповідного кварталу. Порядок такого подання визначено постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2012 № 476 «Про затвердження Порядку подання органами державної реєстрації прав на нерухоме майно та органами, що здійснюють реєстрацію місця проживання фізичних осіб, відомостей, необхідних для розрахунку податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки»[6], Органом, що надає відомості є Мін'юст. Відомості подаються щодо самого платника податку, так і адреси і типу нерухомого майна, Таким чином, джерелом інформації про тим майна для контролюючого органу є виключно відомості з державного реєстру прав на нерухоме майно.

Таким чином, порядок нарахування податку на нерухоме майно чітко встановлює, що тип нерухомого майна визначається даними з державного реєстру прав на нерухоме майно. Отже, покладаючи на податкові органи обов'язок аналіз суб'єкта права власності, фактично це перевищення повноважень податкового органу до якого не належить зміна типу будівель, що містяться в реєстрі.

Статтею 56.21 ПК передбачено, що у разі норма діючого законодавства припускає неоднозначне та множинне трактування, та рішення провину прийматись на користь платника податків. Крім того, відповідно до ст. 19 Конституції України, за якою органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що

передбачені Конституцією та законами України. Отже, контролюючі органи мають право здійснювати донарахування податкових зобов'язань виключно на підставах, що чітко передбачені законом. Будь-яке збільшення податковим органом зобов'язання особи з податку безперечно є втручанням до майнових прав заявника, гарантованих статтею 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини від 20 березня 1952 року. Таке втручання за Конвенцією може бути визнане тільки якщо здійснене на умовах, передбачених законом. Більше того, верховенство права, один з фундаментальних принципів демократичного суспільства, притаманний всім статтям Конвенції. Це поняття (поняття "закону") вимагає, перш за все, щоб заходи, що застосовуються, ґрунтувалися на національному законодавстві.

Існує практика Європейського суду з прав людини, зокрема, в рішенні «Серков проти України» (Serkov v. Ukraine) від 07.07.2011, заява № 766/05, де суд дійшов висновку що, по-перше, національне законодавство не було чітким та узгодженим та не відповідало вимозі «якості» закону і не забезпечувало адекватного захисту від свавільного втручання у майнові права заявника; по-друге, національними органами не було дотримано вимогу законодавства щодо застосування підходу, який був би найбільш сприятливим для заявника-платника податку, коли в його справі національне законодавство припускало неоднозначне трактування.

Таким чином, неоднозначність тлумачення терміну «виробничі будівлі» є суттєвим недоліком в нормативно-правовому регулюванні обліку об'єкта оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Нестеренко О.С. в своєму дослідженні зазначає, що об'єкту оподаткування податком на майно властивий високий ступінь деталізації в спеціальному податковому законодавстві, що зумовлює необхідність їх визначення в базі оподаткування [4]. Автор зазначає, що основною метою податку на майно, є не його приріст, а спонукання власників до більш ефективного його використання. Крім того, податок не направлений на вимагання суб'єктів власності до відчуження об'єктів нерухомості. Автор зазначає, що актуальним є питання джерел для сплати податку на нерухоме майно. Так склалось, що умовах кризових явищ фізичні особи, що придбали виробничі приміщення, не отримують необхідних доходів, для повної сплати цього податку. Крім того, інвестиції в виробничі приміщення мають перспективний характер, що прямо впливає на розвиток економіки. Факт не використання такого

приміщенні в поточному періоді, не спростовує можливість такого використання в перспективі. І саме факт перспективи використання в виробничій діяльності, кореспондує з принципом економічної доцільності, що визначених Податковим кодексом, як отримання збільшення економічних вигод в майбутньому.

Карлін М.І. в своєму дослідженні зазначав, що у Франції звільняються від обкладення такими податками насамперед приміщення: – що використовуються у виробничих цілях, власник яких виплачує промисловий податок, за умови, що ці приміщення не є складовою частиною більшого житлового приміщення (тобто виробничі, ремісничі і комерційні приміщення)[2].

Проблему податкового обліку об'єктів майнових податків ускладнює те, що норми діючого законодавства взагалі не передбачають під час нарахування податковим органом податкового зобов'язання з податку на нерухоме майно наводити розрахунок такого податку, на кшталт розрахунку штрафних (фінансових) санкцій або пені. Зазначення в податковому повідомленні рішенні типу нежитлового приміщення та ставки, що передбачена для такого типу органами місцевого самоврядування, в більшості випадків, унеможливило б самовільну зміну типу будівлі з виробничого призначення до іншого. Крім того, значною мірою щодо незрозумілості та втрати пропорційності справляння цього податку, є відсутність чіткої періодичності нарахування такого податку органами державної податкової служби. Так, податком може бути нарахований в 2018 році, одночасно за всі три попередні роки. Діюче законодавство з одного боку дає контролюючі органам можливість такого нарахування, в одночас норми п.п.266.7.2 ст. 266 містить дату, що є обмежувальною для такого нарахування 1 липня року, що настає за базовим

податковим (звітним) роком. З метою впорядкування сплати такого податку було внесено зміни до Податкового кодексу України, за якими платник податку звільняється від відповідальності за несвоєчасну сплату податку, якщо орган податкової служби не здійснив його нарахування та не надав відповідного податкового повідомлення рішення (п 266.10.2 ст. 266 ПК). Однак, законодавець не чітко обмежив термін такого нарахування. Фактично розповсюдивши загальний термін визначення податкових зобов'язань 1095 днів, що є порушенням принципу рівномірності та зручності оплати.

Пропозиції: Вважаю не необхідне внести зміни до Податкового кодексу України, що забезпечать найбільш ефективно дотримання принципу верховенства права щодо оподаткування податком на майно, що відмінне від земельної ділянки, щодо таких об'єктів, як виробничі приміщення. Пропоную чітко обмежити повноваження щодо визначення цільового призначення нерухомого майна виключно даними з графі: тип майна реєстру нерухомого майна. Заборонити контролюючі органам змінювати цільове призначення майна з метою оподаткування. Викласти п. 266.2.1 ст. 266 Податкового кодексу України в наступній редакції: «Об'єктом оподаткування є об'єкт житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його частка, тип якого визначений відповідно даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. В пункті "є" підпункту 266.2.2 пункту 266.2 статті 266 Податкового кодексу України виключити словосполучення «промислових підприємств. Крім того, для податкових повідомлень рішень з податку на нерухоме майно ввести спеціальну форму, в якій передбачити наведення всіх даних, що необхідні для нарахування податку: типу нерухомого майна, ставки, площі та місцезнаходження такого майна.

Література:

1. Державний класифікатор будівель та споруд ДК 018-2000 Держкомстандартизації від 17.08.2000 № 507//Електронний ресурс: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/card/va507565-00>
2. Карлін М.І. Податок на нерухомість у країнах ОЕСР та в Україні: історія і сьогодення / М.І. Карлін // Наукові записки. Серія «Економіка»: [зб. наук. праць]. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. Випуск 21. – с.163-168.
3. Крючкова Н.М. / ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ПОДАТКУ НА НЕРУХОМІСТЬ, ВІДМІННУ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ/ Н.М. Крючкова/ Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції - 2014 - №1- с. 40-43
4. Нестеренко А. С. Майновий податок – податок на нерухомість, як основа функціонування місцевих бюджетів в Україні. Електронне наукове Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція 2015 №17 стор 78-81
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами та доповненнями) //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 13-14, № 15-16, № 17, ст.112[Електронний ресурс].

6. Про затвердження Порядку подання органами державної реєстрації прав на нерухоме майно та органами, що здійснюють реєстрацію місця проживання фізичних осіб, відомостей, необхідних для розрахунку податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки Кабінет Міністрів України від 31.05.2012 № 476 // Публікації: Офіційний вісник України, 11.06.2012, № 42, ст. 1609, стор.39